

նութեամբ ծաղկեր են ու օրէ օր կը ծաղկին , բայց եթէ ուսմամբ ու կրթութեամբ՝ որոնց այնչափ ջանքով ետևէ են : Ուսմամբ աւելի մտքերնին կը լուսաւորուի , կրթութեամբ ալ սրտերնին կը շտկուի . աս է իրենց քաղաքականութեան հիմը , ասով է որ յոյս ունին հետ զհետէ աւելի ալ ծաղկելու : Անկ ազգի մը կամ տէրութեան մը մէջ երբոր աս ուսման ու կրթութեան սէրն ու ջանքը տիրած են , հոն այնչափ օրէնքներու ու կարդաւորութիւններու կարօտութի չկայ . իսկ ուր որ ուսումն ու կրթութիւնը կը պակսին , օրէնքներն ու բարեկարգութիւնները ո՞րչափ ալ զարմանալի ըլլան՝ ազգին քաղաքականութիւնը անոնցմով չաւելնար :

Այս իմաստը յաջորդ յօդուածներուն մէջ աւելի կը բացատրենք :

Հ . Գ . ԱՅԱ :

Դիրս հարդարու ու հարդաշածէն խելչ սորգելու հերու :

Իւշտ այսչափ մարդիկ կարդալու ետևէ են , ու իրենց կարդացածէն խելք չեն սորվիր , օգուտ մը չեն շահիր կամ շուտ մը կը մոռնան , ու շատ կարդացողներն ալ շատդէտ չեն ըլլար : — Այսոր մեծ պատճառը՝ կարդալուն կամ սորվելուն կերպը չգիտնալն ու չբանեցնելն է : Լաւ կերպով գիրք կարդացողը աւելի շատ բան կը սորվի՝ քան թէ շատ բան կարդացողը . աս կերպը սորվիլն ու սորվեցընելը գիւրին բան չէ , բայց բանի մը ընդհանուր կանոններ կայ որ պէտք է դիտել :

Ամէն բանէ առաջ՝ կարդալու ու սորվելու փափաք պէտք է ունենալ , առանց անոր ամէն բան փուծէ : Այս կրորդ ամենահարկաւոր է մտադրութիւնը . ինչպէս որ ցնդած ինելքով կարդացողին օգուտ մը չըներ կարդացողին , այսպէս ալ ո՞րչափ մէկը

մտադիր ըլլայ՝ այնչափ լաւ կը տպաւորի մտքին մէջ կարդացածը : Այսիայն չկարծէ մէկը թէ մտադրութիւն ընելով ու գլուխն ալ ձաթեցընելով՝ պիտի կարենայ ամէն բան միտք առնել ու ամէն բանէ օգուտ քաղել . աս բանիս համար մտքի ոյժ ու յարմարութիւն ալ պէտք է : Այս ուսմունք՝ ամէն գրուածք ամենուս մտքին համար չեն . ան բաներն որ յայտնապէս մեր խելքէն շատ վեր կ'երևնան , ու օգնական մը չունինք որ անոնք մեզի հասկըցընէ , պէտք է մէկդի թողունք , ու ժամանակը շահաւոր ընեմը բանուածք ատեն՝ բոլորովին անշահ չընենք : Այսով չեմ ուղեր ըսել՝ թէ ո՞ր և իցերան մտքերնուս դժուար եկածին պէս թողունք . հապա անոնք որ մեր սովորական կարդացմունքներն են ու մեր սիրած ուսմունքին կը վերաբերին՝ պէտք է քննենք , նորէն վրայէն անցնինք , ինչուան որ լաւ մը հասկընանք :

Հատ հարկաւոր է կարդալու ատենն ալ ընտրել , մանաւանդ՝ թէ որ ծանր , ու դժուար սորվելու բան մընէ . յայտնի է որ զբաղմանց , կրից , քնոյ , կերակրոյ , իրիկուան , յոգնութեան ատենները յարմար ատեն չեն բան միտք առնելու , բայց եթէ պարզ ու զուարձալի բաներ ըլլան . մնացած ատեններն ալ աւելի օգտակար կ'ըլլան՝ թէ որ մէկը հաստատ ատեն մը որոշէ կարդալուն :

Այսանկ մտադրութեամբ շատ հաւանական է որ մարդս աւելի շահ տեմնէ , ու ան թշուառ մոռացկոտութիւնէն շատ բան ազատէ : Բայց ինչ ընենք այնչափ բաներն որ մէկ կողմէն մտքերնիս կը մտնէն , մէկալ կողմէն կ'ելլեն . ուր են ան իյորենացւոյն , ան ()գոստինոսին , ան կ'յանիցին միտքերը՝ որ կարծես թէ մէյմէկ ամբողջ գրատուններ էին . ու զած ատեննին իրենք իրենց մտքին չետ կը զբաղէին , ուրիշներու ալ իրենց դիզած գանձերը կը բաժնէին :

Այսոր մտադրութիւնը բաւական չէ

մեր կարդացմունքներէն օգուտ քաղելու, ի՞նչ պէտք է ընել: — Այս ամէն բան նորէն նորէն կարդալը ուր գլուխ կը բռնէ . միթէ ան թանձր հատորները որ ամսներ ու տարիներ քշեր են կարդալու՝ նորէն կարդալու է: — Ու որ անկարելի է ատ ընելը, պէտք է հընարք մը գտնել որ անոր տեղը բռնէ կերպով մը . ինչպէս ,

ա . Այս օգտակար բաներ կարդալ, ու լաւ ընտրել գրքերը :

Ե . Եկաղողութիւնը բանուկ պահել . ասոր համար պէտք է պղտիկուց վարժիլ ստէպ կամ երբեմն երբեմն բան մը բերան սորվելու, որ հասակը առնելով մէկուն միտքը թուլնալու ալ ըլլայ՝ դեռ միտքը ուժով ըլլայ . աչքին լսս, մտքին յիշողութիւն :

Դ . Ը ատ անգամ կարդալու գրքերուն վրայ ինչ խորհրդածութիւն որ ընէ մէկը՝ պէտք է կարճ խօսքով գրքին եզերը կամ ուրիշ թղթի մը վրայ նշանէ . իսկ ան գրքերն որ մէկ հեղ մը միայն պիտի կարդայ՝ պէտք է անոնց լաւ ու հաւած կտորները քաղէ ու օրինակէ, կամ գոնէ միայն նշանէ :

Ե . Ինտիր զուրցուածքներ, Ճարտասան գրուածքներ օրինակելը՝ շատ կ'օգնէ մարդուս մոքին մէջ անոնք տպաւորելու :

Ֆ . Ու որ կարդացածդ կարենաս լաւ մը համառօտել, բոլոր գիրքը կը շահիս :

Դ . () գտակար է կարդացած գրքին կամ հեղինակին վրայ դատաստան ընել ու նշանել:

Ե . Գրելուն, նշանելուն ու համառօտելուն մէկ օգուտն ան է որ նշանելու ատենը մարդուս միտքը աւելի կը տպաւորի . մէկ մեծ օգուտն ալաս է՝ որ հնուց կարդացածնիս դիւրին կերպով նորէն աչքէ կրնանք անցընել ու քաղուածք ընել . ահա աս է նորէն կարդալը : Այս կրնութիւնը կ'ըլլայ անմիջապէս գրքին կարդալը լըննալէն ետե, կամ իրիկունը քնա-

նալէն առաջ, կամ երկրորդ առաւօտը, կամ շաբաթը հեղ մը, ամիսը հեղ մը կամ տարուէ տարի առջի քաղածները ու համառօտածները աչքէ անցընելով: Այս գրերնիս կտաւ մըն է, գրքերը ներկարան են . մէկ թաթիւելովներկը ցըռներ . նորէն նորէն պէտք է թաթիւել, ինչուան որ գոյնը վրան հաստատուի :

Ե . Այս քաղուածքները կամ յիշատակարանները դիւրին ու դիւրագիւտ ընելը կերպ կերպ կ'ըլլայ . մէյմը այբուբենի կարգով նշանել քաղածները . մէյմ'ալ նիւթերու վրայ ընել բաժանմունքը յիշատակարանին մէջ, ինչպէս Այս օտածածաբանականք, Պատմականք, Բնագիտականք, Առաջարորդ, ըստ հեղինակաց կամ գրոց . այսինքն ամէն գրքէ ու հեղինակէ քաղածները մէկմէկու ետեկ նշանելով . բայց ասոր ետեկն ցանկ մըն ալ պէտք է աւելցընել՝ որ ուզած իմաստդ շուտով գտնես: Այս կերպով մարդս ոչ միայն կարդացած գրքերէն, հապա նաև լսած բաներէն կրնայ նշանել: Ու որ աս համառօտութիւնը կամ քաղուածներն ընելու ատեն չունի մէկը, գոնէ ուզած ու հաւած իմաստներուն տեղը նշանէ, այսինքն գրքին գլուխը կամ երեսը . բայց աս բանս ընողը՝ գրքերն ալ միշտ քովը պիտի ունենայ :

Հ . Դ . Մ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱԴՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Լաւ կամ Պաղպէշ:

Ու պէտք պաշտէ ըսելով սովորաբար տաճկերէն շաղ կամ շիպ ըսուած հանքը կը հասկըցուի, բայց որովհետեւ նախնական հողերուն մէկ տեսակին՝ այսինքն կաւին մեծ մասը աս նիւթն է, անոր համար բնալպածները